

Recenzja pracy doktorskiej mgr Ewy Siudyki pt. „Wpływ funduszy strukturalnych na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw na przykładzie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013”

Przedstawiona do recenzji praca doktorska mgr Ewy Siudyki pt. „Wpływ funduszy strukturalnych na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw na przykładzie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013” podejmuje ważną teoretycznie, empirycznie i dla polityki gospodarczej problematykę wpływu pomocy rozwojowej, udzielanej przez Unię Europejską (UE) na konkurencyjność beneficjentów tej pomocy: małych i średniej wielkości przedsiębiorstw (MMSP) województwa śląskiego. Doktorantka zajmuje się jedną z czterech form pomocy realizowanej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego województwa śląskiego. Koncentruje się na jednym z bardziej rozwiniętych regionów Polski, w którym w okresie transformacji systemowej i doganiania miały miejsce silne zmiany strukturalne. Pomoc unijna ma być czynnikiem wspierającym wspomniane zmiany, łagodzącym istniejące i powstające bariery i pobudzającym rozwój.

Doświadczenia międzynarodowe w zakresie efektywności wykorzystania zagranicznej pomocy rozwojowej są dalece zróżnicowane. Widać to przy zderzeniu doświadczeń Grecji z okresu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej z doświadczeniami Irlandii. Stąd wynikają działania UE na rzecz monitorowania i ukierunkowywania wspomnianej pomocy członkom UE. Podjęta, w przedłożonej do recenzji pracy, problematyka jest ważna – jak wskazuje doktorantka - dla obu stron pomocy: jej sponsorów i beneficjentów. Monitorowanie, a więc także analiza tej pomocy powinny służyć zwiększeniu jej efektywności ocenianej z różnych punktów widzenia. Oznacza to, że temat - przedłożonej do recenzji pracy doktorskiej - jest ważny i zasługuje na baczną uwagę. Wybór wspomnianego tematu wskazuje więc na zrozumienie – przez doktorantkę - mechanizmów procesów doganiania Polski w okresie jej członkostwa w UE, specyfiki jego czynników i uwarunkowań, a także wykorzystania sprzyjających okoliczności.

Konstrukcja pracy jest logiczna i dobrze sformułowana. Zawiera cztery części (siedem rozdziałów). Każda z nich poświęcony jest innej problematyce, komplementarnej do pozostałych: od części teoretycznej, w której przedstawiono dyskusje nad podstawowymi kategoriami będącymi przedmiotem badania, kolejno – części opisowej, gdzie nakreślono problematykę pomocy rozwojowej UE, części metodologicznej prezentującej cel, zakres, hipotezy i metodologię badania, do części empirycznej, weryfikującej postawione hipotezy. Podsumowanie wyników pracy jest w ostatnim rozdziale.

Przeprowadzone rozważania rozpoczyna część teoretyczna, dotycząca istoty, form i czynników konkurencyjności i pomocy rozwojowej UE oraz zróżnicowania klasyfikacji małych i średnich przedsiębiorstw jakie jest w literaturze. Analizy te służą uzasadnieniu zastosowanego – w pracy -

sposobu rozumienia kategorii konkurencyjność, wyboru form pomocy unijnej oraz małych i średniej wielkości przedsiębiorstw, w tym decyzji o włączeniu do badania także mikro przedsiębiorstw. Większość przedsiębiorstw w Polsce i starych krajach unijnych to właśnie mikro przedsiębiorstwa. W literaturze rzadko są one włączane do grupy małych i średniej wielkości przedsiębiorstw. Doktorantka słusznie włącza do analizy mikro przedsiębiorstwa. Wzbogaca to badanie, a więc wnosi wartość dodaną do badań nad małymi firmami. Jedyna uwaga krytyczna dotyczy punktu pierwszego rozdziału pierwszego („Charakterystyka procesów przedsiębiorczości”), który - w opinii recenzenta –wykracza poza temat pracy. Jego problematyka, nie jest rozwijana w dalszej części pracy, a więc nie służy realizacji jej celów. Pragnę zwrócić uwagę, iż także duże firmy są przedsiębiorcze, a niski poziom przedsiębiorczości „karany” jest „wyjściem” z działalności czy pogorszeniem pozycji konkurencyjnej.

Dobrze przeprowadzona jest analiza istoty konkurencyjności (punkt 1.2). Doktorantka pokazuje olbrzymie zróżnicowanie sposobów rozumienia i teoretycznego umiejscowienia tej kategorii. Podejmuje próby zsyntetyzowania dyskusji nad kategoriami zbliżonymi semantycznie do konkurencyjności, jak przewaga czy pozycja konkurencyjna, potencjał konkurencyjny. Pokazuje występujące w literaturze zróżnicowanie kryteriów oceny konkurencyjności. Ważne jest to, iż wynikiem tej dyskusji podporządkowana jest część empiryczna pracy. Nie mam też uwag krytycznych do punktu (1.3). Opisano w nim różne i zmieniające się kryteria klasyfikacji tzw. sektora małych i średniej wielkości przedsiębiorstw (SMP). Ostatni punkt tego rozdziału (1.4), dotyczący czynników kształtujących otoczenie konkurencyjne SMP, jest logicznym rozwinięciem poprzedzających go punktów. Cenne jest to, że wnioski wynikające z tego rozdziału są wykorzystane w analizie empirycznej, w tym przy ocenie wpływu różnych uwarunkowań na zmiany konkurencyjności MMSP.

Rozdział drugi zawiera solidnie opracowaną charakterystykę funduszy strukturalnych, zmian w podejściu do nich oraz w strukturze ich wykorzystania w latach 2007-2013 względem lat 2004-2006. Najpierw Doktorantka pokazuje zasady otrzymywania, cechy i współzależności różnych form pomocy rozwojowej jakie udziela i udzielała nowym krajom członkowskim UE. Następnie prezentuje jak opracowane programy operacyjne stawały się w Polsce kanałem wpływu polityki rozwojowej, w tym przekazywanych Polsce środków pomocowych. Jak więc wyznaczone priorytety tych programów służyły realizacji polityki rozwojowej. Ostatni punkt tego rozdziału, nieco za szczegółowy, podejmuje dwie kwestie: zmiany w ustawodawstwie unijnym odzwierciedlającym zmiany polityki wobec sposobów wykorzystania funduszy strukturalnych oraz dostosowywania się Polski do tych zmian.

Cześć drugą recenzowanej pracy, zawierająca dwa rozdziały (trzeci i czwarty), jest poświęcona charakterystyce MMSP oraz Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO) realizowanego w latach 2007-2013 w województwie śląskim. Zdaniem recenzenta punkt pierwszy (3.1) rozdziału trzeciego zatytułowany „Geneza przedsiębiorczości oraz znaczenie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju gospodarczym województwa śląskiego” niewiele wiąże się z tematem pracy. Opis etapów rozwoju przedsiębiorczości w Polsce w zamierzonych czasach czy ogólne uwagi na temat znaczenia małych przedsiębiorstw dla rozwoju w Polsce nic nie wnoszą do realizacji celu pracy.

Inaczej jest z drugim punktem tego rozdziału w którym – na tle średniej krajowej – doktorantka szczegółowo omawia zmiany w województwie śląskim, zwłaszcza w wielkości i strukturze MMSP. Dowodzi, iż jak w innych województwach, także w badanym województwie „przesuwanie” się przedsiębiorstw z niższej (pod względem wielkości przedsiębiorstw) do wyższej kategorii (np. z mikro do średniej wielkości) jest anemiczne. To oznacza zamrożenie struktury podmiotowej przedsiębiorstw

wg kryterium wielkości. Sugeruje więc brak różnicowania się wkładu poszczególnych rodzajów (pod względem wielkości) przedsiębiorstw w rozwój polskiej gospodarki.

Kolejnym wątkiem badania stanowi analiza porównawcza struktury produkcyjnej MMSP, ich układu przestrzennego prezentowanego w różnych profilach, zmian w tzw. wejściach i wyjściach, czyli liczbie podmiotów nowo powstających i likwidowanych oraz zmian strukturalnych. Cenne jest podsumowanie tego punktu przedstawione w końcowej części rozdziału.

W rozdziale czwartym doktorantka szczegółowo analizuje realizację RPO w latach 2007-2013, w tym w badanym województwie. Wnikliwie opisuje uwarunkowania i cele RPO, przebieg procesów aplikacyjnych, etapy i kryteria oceny projektów oraz kanały upowszechnienia informacji o nich, choć - z punktu widzenia celu pracy - opis procedur aplikacyjnych jest zbyt szczegółowy. W ostatnim punkcie tego rozdziału doktorantka przytacza i zderza oceny wdrażania RPO przygotowane przez różne instytucje.

Rozdział piąty zasługuje na baczny uwagę. Zaprezentowano w nim zakres, cele, hipotezy i metodologię badania. Przedstawiony opis nasuwa istnienie czterech etapów realizacji celu pracy i weryfikacji postawionych hipotez.

Na pierwszym etapie doktorantka podejmuje słuszną decyzję o ograniczeniu badania Priorytetu I, RPO dla woj. śląskiego dla lat 2007-2013 do projektów w ramach Działania 1.2 oraz Poddziałania 1.2.3 (Innowacje w mikroprzedsiębiorstwach i MSP) i 1.2.4 (Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa).

Na etapie drugim, we wspomnianych projektach, doktorantka identyfikuje cztery typy pomocy rozwojowej UE, które określa mianem „kategorii inwestycji” (s. 149). To sformułowanie wydaje się być nieco mylące. Chodzi bowiem o inwestycje (a dokładniej – finansowanie, bo dotyczy dotacji skierowanych na realizację różnych celów) pomocowe, czyli wspierane przez UE. Są więc to środki skierowane na cele – jak określa to doktorantka - innowacyjności, rozwoju technologicznego, ekspansji rynkowej oraz e-biznes i ICT. Niezależnie od tego jak zostały one nazwane w RPO, recenzent ma wątpliwości do zastosowanych nazw wspomnianych form wsparcia inwestycyjnego. Pod pojęciem innowacyjności doktorantka rozumie rozwijanie nieuprzedmiotowionej wiedzy (B&R, usługi doradcze). Pojęcie rozwoju technologii zawiera finansowanie innowacji produktowych i procesowych. Ekspansja rynkowa dotyczy finansowania działań dla pobudzenia aktywności międzynarodowej (eksportu). E-biznes i ICT to wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych.

Kolejny, trzeci etap to opracowanie ankiety. Ma ona służyć identyfikacji cech i przejawów zmian konkurencyjności przedsiębiorstw uczestniczących w realizacji wspomnianych działań i poddziałań Priorytetu I RPO. Identyfikując - w ankiecie - różne przejawy konkurencyjności, ankieta ma służyć ocenie wpływu wdrożonych inwestycji finansowanych ze środków pomocowych na zmiany konkurencyjności badanych przedsiębiorstw. Konstrukcja ankiety ma więc bardzo ważne znaczenie dla realizacji celów pracy. Przejawami konkurencyjności są rozwój produktu, tzw. ekonomika działalności (nie rozumiem dlaczego Doktorantka nie została przy sformułowaniu zmiany organizacyjne), rozwój rynku (de facto chodzi o umiędzynarodowienie działalności), wzrost rentowności, sprzedaży i zatrudnienia. Recenzent nie żadnych krytycznych uwag do opracowanej ankiety, która jest dobrze opracowana. Podziwiam też nakład pracy Doktorantki włożony dla uzyskania relatywnie dobrego (bo porównywalnego do standardów międzynarodowych) współczynnika zwrotu ankiet (około 25%). Stwarza to dobre podstawy do przeprowadzenia empirycznej analizy. Szkoda, że w szacunkach statystycznych doktorantka nie wykorzystała wyników piątego pytania ankiety, dotyczącego poziomu wykształcenia właściciela przedsiębiorstwa. Tą

zmienną można było przyjąć jako przybliżenie poziomu absorpcji pomocy. Można było więc zbadać czy poziom wykształcenia (podobnie jak twarde uwarunkowania, badane przez doktorantkę za pomocą testu Kruskala-Wallisa) wpływał na zmiany konkurencyjności. Szkoda, że Doktorantce umknęła ta kwestia, bo w polskiej literaturze jest ona zupełnie niedoceniana i nie jest badana.

Ostatni etap to szacunki i analiza statystyczna, wykorzystująca różne modele statystyczne. Są to testy niezależności i zgodności (chi-kwadrat), test Kruskala-Wallisa, analiza czynnikowa, zasadna ze względu na dużą ilość badanych efektów inwestycji pomocowych, modele regresji liniowe i nieliniowe oraz drzewa klasyfikacyjne. Cenne jest wykorzystanie wyników analizy teoretycznej do oszacowania wpływów tzw. twardych (jak lokalizacja działalności, rodzaj działalności, wielkość przedsiębiorstw) uwarunkowań na konkurencyjność badanych przedsiębiorstw. Wnioski wypływające z tych ostatnich z w/w obliczeń były pomocne przy interpretacji wyników szacunków wpływu (celowej) pomocy finansowej na konkurencyjność MMSP.

Szósty i najważniejszy rozdział pracy to analiza statystyczna wpływu czterech form pomocy rozwojowej na różne przejawy konkurencyjności: sprzedaż, rentowność, rozwijanie i zastosowanie wiedzy nieuprzedmiotowionej (głównie B&R), umiędzynarodowienie działalności, rozwój produktu, zmiany organizacyjne oraz zatrudnienie. Uwzględnienie tego ostatniego efektu, choć jest bardzo ważne dla polityki gospodarczej, przekracza, zdaniem recenzenta, ramy celu pracy. Najpierw musi się zwiększyć konkurencyjność przedsiębiorstwa, a dopiero wtedy zdecyduje się ono o zwiększeniu zatrudnienia. Zmiany czy utrzymanie poziomu zatrudnienia nie jest miernikiem konkurencyjności, choć bywa efektem jej zmian. Doktorantka wykazała (co podkreśla), iż w krótkim okresie czasu realizacja programów pomocowych nie prowadziła do wzrostu zatrudnienia. Jednakże wspomniana pomocy mogła sprzyjać utrzymaniu istniejącego poziomu. Być może, przykładowo tzw. zmiany w technologii czyli wprowadzenie innowacji produktowych i procesowych, przekładając się na poprawę jakości produktów i/lub obniżenie kosztów produkcji, służyło utrzymaniu istniejącego poziomu zatrudnienia.

W odczuciu recenzenta rozdział szósty jest najbardziej wartościową częścią pracy. Nie tylko ze względu na wybór modeli statystycznych ale sposób ich prezentacji (w tym wyjaśnienie istoty modelu) i wyciąganie wniosków z wykonanych szacunków. W rozdziale tym doktorantka konsekwentnie weryfikuje wszystkie postawione hipotezy. Oczywiście można się zastanawiać dlaczego zamiast modeli regresji, doktorantka nie zastosowała modeli probitowych czy też - ze względu na wykazany wpływ twardych cech przedsiębiorstw na zmiany konkurencyjności - modeli biprobitowych. Jednakże recenzent jest świadomy, iż każdy model ma swoje wady i zalety i na ten temat można dyskutować niemal bez końca. Ważne jest to, że zastosowane w pracy modele regresji potwierdzały wyniki szacunków przeprowadzonych za pomocą innych narzędzi statystycznych.

W ostatniej części pracy doktorantka rozszerzyła wcześniej przedstawione wnioski z przeprowadzonej analizy ale także komentowała rozbieżności między oczekiwaniami, w tym niektórymi postawionymi hipotezami a wynikami badań. Pogłębiła więc wcześniej przeprowadzoną analizę.

Ułomnością pracy jest jej strona techniczna, stylistyczna, tj. stosowanie wielu kwiecistych opisów, które nic nie wnoszą do treści, a utrudniają czytanie pracy. Przykładowo „była to już wartość kwoty,”(s. 9), drugi akapit na s. 152, rysunki 14 i 15 zamiast prostego wyliczenie ich zawartości. Wg recenzenta praca – bez uszczerbku dla jej treści – można zmniejszyć o kilkanaście stron. Uwaga ta przytoczona jest także po to, by w przyszłości, w swoich publikacjach, doktorantka więcej uwagi poświęciła stronie technicznej, stylistycznej tekstu. Poprawi to jego zrozumienie.

W odczuciu recenzenta przedstawiona praca w pełni spełnia wymogi pracy doktorskiej. Po pierwsze, mimo skłonności doktorantki do stosowania kwiecistych opisów, praca jest logiczną całością. Ku zdziwieniu recenzenta, „przegadanie” tekstu, bardzo długie zdania, nie przeszkodziły doktorantce w konsekwentnym i logicznym prowadzeniu analizy i wyciąganiu z niej wniosków. Po drugie, recenzent pozytywnie ocenia konstrukcję i metodologię badania. Część empiryczna pracy ma bezpośrednie odniesienie do przeprowadzonej analizy teoretycznej. Wykorzystanie - przez doktorantkę – różnych modeli statystycznych, a także zbudowana (autorska) ankieta są w pełni podporządkowane weryfikacji postawionych hipotez dot. wpływu różnych form pomocy unijnej na zmiany konkurencyjności MMSP. Uwzględnienie wpływ tzw. twardych uwarunkowań konkurencyjności świadczy o zrozumieniu – przez doktorantkę – złożoności podjętej problematyki. Stanowi to ważną zaletę pracy. Praca jednoznacznie pokazuje, jaki był wpływ pomocy rozwojowej UE na różne przejawy zmian konkurencyjności MMSP, która jest kategorią różnorodnie rozumianą. Wnosi więc wartość dodaną do badań prowadzonych w zakresie podjętego przez doktorantkę tematu. Po trzecie, doktorantka nie tylko zrealizowała cel pracy ale we wnioskach wykorzystowała uboczne efekty swojego badania, które wzbogaciły treść pracy. Po czwarte, doktorantka wykorzystwała bogatą i aktualną literaturę przedmiotu i wniosła do niej nowe i cenne elementy.

Tym samym wnoszę do dopuszczenia mgr Ewy Siudyki do obrony pracy doktorskiej pt. „Wpływ funduszy strukturalnych na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw na przykładzie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013”.

Prof. zw. dr hab. A. Wziętek-Kubiak